

16. Страутманис Я. Я. Эффективность земельного законодательства / Я.Я. Страутманис // Советское государство и право. – 1974. – № 12. – С.28-34.

17. Сырых Е. В. Техничко-юридические критерии качества закона / Е. В. Сырых // Проблемы юридической техники: сборник статей / под ред. Баранова В. М. – Нижний Новгород, 2000. – С. 162–164.

18. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст]: підручник / О. В. Зайчук [та ін.]; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/part3/1204.htm.

19. Эффективность правоприменительных актов. Вопросы теории / Лазарев В.В.; Науч. ред.: Белина А.К. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1975. – 207 с.

УДК 349.3

Малюга Леся Юрївна,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Стаття присвячена розгляду результатів європейської інтеграції, адаптації законодавства України у сфері соціального захисту до законодавства Європейського Союзу. Проаналізовано нинішній стан соціальної системи України, визначено основні проблеми в процесі імплементації європейських стандартів в національне законодавство.

Ключові слова: євроінтеграційний процес, адаптація, Європейський Союз, законодавство, соціальний захист.

Maliuga L. The influence of eurointegration processes on legislation of Ukraine in the sphere of social protection

The article is sanctified to consideration of results of European integration, adaptation of legislation of Ukraine in the field of social defence to the legislation of European Union. The present state of frame of society of Ukraine is analysed, basic problems the process of implementation of the European standards in a national legislation are defimed.

Keywords: eurointegration process, adaptation, European Union, legislation, social defence

Малюга Л.Ю. Влияние интеграционных процессов на право Украины в сфере социальной защиты

Статья посвящена рассмотрению результатов европейской интеграции, адаптации законодательства Украины в сфере социальной защиты к законодательству Европейского Союза. Проанализировано нынешнее состояние социальной системы Украины, определены основные проблемы в процессе имплементации европейских стандартов в национальное законодательство.

Ключевые слова: евроинтеграционный процесс, адаптация, Европейский Союз, законодательство, социальная защита.

Актуальність дослідження. Одним із актуальних та нагальних питань в Україні, які посідають особливе місце та обговорюються науковцями і практиками, є оцінка та аналіз впливу процесу євроінтеграції на різні сфери життєдіяльності людини та проблеми адаптації соціального законодавства України до стандартів європейських країн. Дослідницький інтерес науковців до аналізу європейської інтеграції України зумовлений тим, що цей процес дав величезний обсяг емпіричного матеріалу, який потребує наукового осмислення.

З обранням європейського вектору розвитку Україна взяла на себе зобов'язання привести національне законодавство до вимог Європейського Союзу. Це фактично є процес зближення національного та європейського законодавства, що дозволить максимально ефективно врегулювати зовнішні відносини нашої держави з Європейським Союзом. Безумовно, зазначені процеси впливають практично на всі сфери суспільного життя в Україні, в тому числі і на соціальну сферу. Необхідність удосконалення чинної системи соціального законодавства вже давно визнана на теоретичному та практичному рівнях. Ця обставина обумовлена зміною системи суспільних відносин, наявністю застарілих положень, що не відповідають сучасним потребам суспільства, недоліками правового регулювання у формі множинності, неузгодженості та подрібненості нормативно-правових приписів. Сьогодні проблеми адаптації законодавства у сучасній правовій науці є досить актуальними і потребують теоретичного аналізу.

Стан дослідження. До питань впливу євроінтеграційних процесів на соціальний захист, проблем та перспектив запровадження норма та правил ЄС у своїх роботах звертались: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, М.І. Іншин, В.М. Корецький, О.Л. Кучма, О.О. Осадча, С.М. Прилипка, Л. М. Сіньова, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, М.В. Чічкань, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та інші. З огляду на вимоги глави 21 «Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей» Угоди

про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, перед вітчизняними науковцями постало завдання глибокого дослідження та ретельного аналізу сутності й динаміки процесу європеїзації системи соціального захисту, наближення її до європейських стандартів.

Метою цієї статті є визначення впливу процесів глобалізації в контексті євроінтеграції України на сферу соціального захисту та узагальнення наявних проблем, які виникають у процесі адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Для України, що прагне вступити в ЄС, зовнішніми стимулами або винагородами ЄС є будь-які дії або рішення Союзу, які можна трактувати як кроки, що прямо або опосередковано підтверджують європейський вибір нашої держави, враховують її інтеграційні інтереси під час вироблення європейської політики або сприяють досягненню цілей національної стратегії європейської інтеграції. Такими діями є Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами. Безперечним стимулом для України є також прийняття рішення про запровадження безвізового режиму для громадян України з 11 червня 2017 року. Підписанню законодавчого акта Європейського Союзу, яким запроваджується безвізовий режим для України, передувало втілення в життя 144 реформ [1], що остаточно підтверджує активну роботу в напрямі реалізації Мінських угод між Україною та вибір європейської моделі суспільного й економічного розвитку.

Тенденція до поступового посилення впливу ЄС на зміст та спрямованість внутрішньої політики України та європеїзації національного законодавства була розпочата з 2005 року. Основними нормативними актами в цій сфері, крім зазначених вище, стали Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та Конвенції МОП, до яких належать: 1) Рекомендація № 67 про забезпечення доходу, 1944 р.; 2) Конвенція № 102 про мінімальні норми соціального забезпечення, 1952 р.; 3) Конвенція № 118 про рівноправність у галузі соціального

забезпечення, 1962 р.; 4) Конвенція № 157 про збереження прав у галузі соціального забезпечення, 1982 р.; 5) Рекомендація № 167 про збереження прав у галузі соціального забезпечення, 1983 р.

Законом України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [2], яка визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції до Європейського Союзу, що у свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

Зважаючи на пункт 1 статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво, «... важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна вживає заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства» [3].

Адаптація законодавства України є рівномірно спланованим процесом, що включає в себе декілька етапів його проходження, на кожному етапі потрібно досягати певного ступеня відповідності законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в чому і проявляється досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до його лав. У свою чергу *acquis communautaire* (*acquis*) – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті у рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. [4]. Тим самим адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* [5].

У цьому випадку можна виділити мету адаптації, під якою слід розуміти досягнення відповідності правової системи України до правової

систем ЄС, з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього.

Безумовно, враховуючи, що статтею 46 Конституції України [6] закріплено право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, на старість та в інших випадках, передбачених законом, яке є невід'ємним правом людини і займає одну із ключових позицій у її повсякденному житті, для його забезпечення держава повинна створити всі необхідні умови, в тому числі удосконалювати правове регулювання у цій сфері як шляхом адаптації законодавства України до законодавства ЄС, так і шляхом підвищення ефективності управління усіх сфер суспільного життя, зокрема у сфері соціальної політики та безпеки.

Водночас, як зазначають науковці Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, чинна система соціального захисту в Україні страждає вадами, притаманними бідній країні із соціалістичною доктриною: влада прагне надати допомогу надто широкому колу своїх громадян, що далеко виходить за межі фінансових можливостей держави, а безпосередні виплати (чи то по страхових подіях, чи у формі соціальної допомоги) є дуже низькими і не запобігають бідності. Неприпустимо високе співвідношення різноманітних трансфертних виплат із заробітною платою протидіє настановам населення на активну економічну діяльність і провокує утриманські настрої в суспільстві [7, с. 6-7].

Така проблема пов'язана зі старою системою соціального захисту населення в державі, яка обумовлюється перш за все поєднанням в собі радянських і сучасних методів управління, що за час незалежності нашої держави не перейшла повністю до сучасних методів управління. До таких проблем слід також віднести кризу, яка настигла нашу країну, що поклала матеріальні труднощі на забезпечення системи соціального захисту.

Як зазначає Н.Б. Болотіна, питання стандартизації соціальних прав в юридичному аспекті є діяльністю компетентних державних органів щодо прийняття різного рівня нормативно-правових актів, у яких встановлюються кількісні та якісні показники щодо забезпечення соціальних прав людини й громадянина [8, с. 165].

Слід звернути увагу на те, що М.М. Шумило у своєму дослідженні відзначає, що головною проблемою впровадження міжнародних стандартів у сферу соціального захисту є те, що навіть за умови їх ратифікації чи імплементації немає гарантії їхнього дотримання, тобто відсутній досконалий механізм моніторингу та відповідальності держав за недотримання положень міжнародних актів [9, с. 247]. Ми солідарні з цією думкою, оскільки відсутність механізму нагляду і контролю за додержанням міжнародних актів призводить до зловживання правом з боку суб'єктів цих відносин, а питання впровадження європейських стандартів у національне законодавство є досить гострим.

Наступною із ключових проблем адаптації законодавства України про соціальний захист до законодавства ЄС є необхідність ратифікації окремих конвенцій МОП, які регулюють питання у сфері соціального забезпечення, охорони праці тощо. Основні європейські стандарти у сфері соціального захисту визначені у таких документах: Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення (від 28 червня 1952 р.); Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу (від 11 грудня 1953 р.), Європейська Конвенція про соціальне забезпечення (від 14 грудня 1972 р.), Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу (Ніщцький самміт, 2000 р.); Європейська соціальна хартія (переглянута) (від 03 травня 1996 р.). Із цього приводу потрібно зазначити, що низка цих основоположних документів не ратифікована нашою державою чи ратифікована частково. Наявною проблемою є те, що відповідність законодавства України в частині мінімальних норм соціального забезпечення нормам Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення, інших конвенцій МОП, Європейському кодексу соціального забезпечення, суперечить міжнародним нормам і негайно потребує зміни.

Ця проблема породила багато інших, серед яких необхідно виділити те, що наша держава досить скептично ставиться до вимог Міжнародних договорів і угод. Якщо розглянути той аспект, що за положеннями Європейської соціальної хартії (переглянутої) Україна взяла на себе зобов'язання перед Європейським Союзом створити правову основу для проведення реформ у соціальній сфері та внести відповідні зміни до національного законодавства. Крім того, при ратифікації Україною визначено, які саме пункти Хартії вона обирала для ратифікації, тому відповідно до цього держава має і звітувати окремо

щодо виконання зобов'язань за кожним таким пунктом до Європейського Комітету по соціальних правах.

Крім того, ще однією проблемою ратифікації цієї Хартії стало й те, що Європейський Комітет по соціальних правах у своїх висновках зауважував, що існують недоліки національного законодавства про невідповідність положенням Хартії [10]. При цьому такі зауваження на сьогодні не були усунуті Україною і наступні положення не відповідають Переглянутій Хартії:

- положення пункту 7 «робота в нічний час» статті 2 «Право на справедливі умови праці»: у законодавстві немає норми про обов'язкове медичне обстеження осіб, які зайняті на роботах у нічний час;

- недоліки, які не відповідають пункту 5 «обмеження на відрахування із заробітної плати» статті 4 «Право на справедливу винагороду»: розмір відрахування із заробітної плати не є розумним і може позбавити працівників і членів їх сімей коштів, необхідних для існування.

На теперішньому етапі розвитку України зауваження не усунуті, що у свою чергу призупиняє процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС та реформування до європейських стандартів.

Звертає на себе увагу і та обставина, що ратифікація Європейської соціальної хартії (переглянутої) відбувалась досить важко та проблематично. Справа в тому, що ратифікація Хартії в цілому передбачала взяття на себе зобов'язань, які вимагали досить великих видатків з державного бюджету, так, можна спостерігати, що у 2016 році найбільшою статтею видатків Державного бюджету України були витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення, частка яких у загальній системі витрат становить 23 % (154,2 млрд грн). Цей факт є непосильним тягарем у сучасних соціально-економічних умовах розвитку України.

У такому разі для подолання наявних проблем адаптації національного законодавства у сфері соціального захисту до законодавства ЄС необхідно:

- 1) ратифікувати основоположні конвенції МОП, що сприятиме створенню оптимальних правових моделей щодо покращення умов праці та встановлення мінімальних соціальних стандартів;

- 2) здійснити відповідні нормативні зміни, які будуть відповідати нормам міжнародних договорів, угод, а також конвенціям у соціальній

сфері і при цьому не створюватимуть зупинок процесу адаптації національного законодавства;

3) створити і впровадити відповідний механізм нагляду і контролю за дотриманням ратифікованих чи імplementованих норм у національне законодавство, що не дасть можливості зловживати такими нормами окремими суб'єктами.

Підсумовуючи вищезазначене, варто зазначити, що вплив процесів глобалізації у контексті євроінтеграції України, що пов'язані з реформуванням системи соціальної системи України, яка безпосередньо включає в себе страхування, охорону праці, пенсійне забезпечення, політику зайнятості та інші галузі соціальної політики, обумовлює потребу приділення особливої уваги окремим із названих сфер суспільного життя. При цьому такі сфери потребують відповідних змін з урахуванням практики, стандартів та тлумачення окремих положень уповноваженими органами Європейського Союзу. В цьому аспекті адаптація є ключовим процесом приведення нормативних актів, які регулюють сферу соціального захисту у відповідність до законодавства ЄС.

Наявність проблем адаптації правової системи до права ЄС з положеннями Угоди про асоціацію обумовлена низкою причин, усунення яких, безумовно, сприятиме підготовці умов для вступу до Європейського Союзу. На сьогодні сфера соціального захисту є ключовою ланкою в цьому механізмі, визнається однією з основних пріоритетів і глобальних цілей в Україні та покладена в основу Програми дій сталого розвитку до 2030 року.

Список використаної літератури:

1. Президент взяв участь у церемонії підписання документа про запровадження безвізового режиму з ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/ce-istorichnij-den-dlya-ukrayini-ta-yevrosoyuzu-prezident-vz-41422>.

2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

3. Про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та його державами-членами: угода від 16 черв. 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/01_pca_uk.p.

4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

5. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – 141 с.
7. Соціальний захист населення України: монографія / авт. кол.: І.Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. Ф. Новікова та ін.; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К.: НАДУ, 2009. – 184 с.
8. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України [Текст]: [навч. посіб.] / Н.Б. Болотіна. — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — К.: Знання, 2008. — 663 с.
9. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту/ М.М. Шумило // Університетські наукові записки. – 2012. – № 3 (43). – С. 243-249
10. December 2010. European Social Charter (revised). European Committee of Social Rights. Conclusions 2010 (UKRAINE). Articles 2, 4, 5, 6, 21, 22, 26, 28 and 29 of the Revised Charter // <http://www.coe.int / socialcharter>.

УДК 349.3

Мельник Володимир Петрович,
кандидат юридичних наук, докторант
кафедри муніципального права та адміністративно-правових
дисциплін Інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»

ДЕРЖАВНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

У цій статті досліджуються особливості державного соціального захисту осіб з інвалідністю. Акцентується увага на його конституційно-правовій природі, наголошується на проблемах функціонування державного соціального захисту осіб з інвалідністю, вказується на науково-теоретичних аспектах означеної проблематики, підкреслюється тенденція щодо формування в Україні публічного соціального захисту осіб з інвалідністю, зроблені висновки та пропозиції.

Ключові слова: інвалідність; особа з інвалідністю; соціальний захист; державний соціальний захист; державні органи соціального захисту; місцеві органи соціального захисту; державний бюджет; місцеві бюджети.

Melnik V. State social protection of persons with disabilities, the scientific and theoretical context

This article examines the features of social protection of persons with disabilities. The attention to its constitutional and legal nature is paid. It is noted about certain problems in the functioning of social protection of persons with disabilities. The scientific and theoretical aspects of the above mentioned issues are highlighted. The trend of formation of Ukraine public